

KAPITTELSTOKJES

Siamozen uit Gemert (2)

Een korte taalkundige reactie op het Kapittelstokje in GH, jrg. 35, 1993, nr. 1, p. 34. Ik trachtte het woord 'siamozen' te vinden in mijn oude Van Dale (8ste druk, 1961) en vond op p. 1803 s.v. siamois (Fr.), o., "stof uit zijde en katoen, welker gebruik in Frankrijk het eerst werd ingevoerd door de afgezanten van de koning van Siam, onder de regering van Lodewijk XIV." Siam is de oude naam van het huidige Thailand en Lodewijk XIV regeerde van 1643 tot 1715.

Ik denk dat 'siamozen' hier het meervoud is van het als zelfstandig naamwoord gebruikte Franse bijvoeglijk naamwoord 'siamois' (:siamees) in zijn vernederlandste vorm van 'siamoos'.

Willem Vos

Mortel is De Mortel

Oftewel hoe bureaucraten zich ongestraft kunnen vergrijpen aan het geslacht van toponiemen in de oude wingewesten.

Al geruime tijd erger ik me verschrikkelijk aan de naam 'Mortel'. Niet omdat ik iets zou hebben tegen deze 'kern waar pit in zit', integendeel, ik heb er nog met groot genoegen gewerkt, maar omdat de gemeente Gemert en de PTT het lidwoord 'De' dat onverbrekelijk bij die naam hoort, geruisloos hebben laten verdwijnen. De bereleider van Toon Grassens staat nu dus in Mortel, i.p.v. in De Mortel. Stelt u zich de stampeï voor in de

Randstad als het KNMI voortaan in 'Bilt' zou staan en Hare Majesteit zou resideren in 'Haag'. Dat het in deze eeuw bedachte 'Van den Elsendorp' in de volksmond geleidelijk aan is afgesleten via 'Den Elsendorp' tot 'Elsendorp' is begrijpelijk: de relatie tot de grote boerenapostel is niet meer duidelijk, het tweede lid 'dorp' komt in meer plaatsnamen voor en is bovendien een het-woord. Het lidwoord in 'De Mortel' is echter in de plaatselijke spreektaal nog niet verdwenen, hoewel ik me realiseer dat de invloed van de bureaucraten terrein wint: zelfs de Mortelnaren zelf schrijven al 'Mortel ons dorp' als titel voor het boekje waarmee ze een prijs wilden winnen 'als kern waar pit in zit'. Ik twijfel niet aan die pit, maar laat ze verdomme hun lidwoord terugeisen bij de gemeente en de PTT.

Willem Vos

Den Elding is D'Elding

Aan 'Den Elding' heb ik me aanvankelijk niet gestoord, maar dat kwam alleen maar omdat ik me, net als de ambtenaren die rond 1977 die naam aan de wijk tussen De Pandelaar en De Deel gaven, nog niet de moeite had genomen eens ècht te luisteren naar een oude Gemertenaar. Totdat ik ontdekte dat mijn vader (1902 - 1991) altijd consequent 'D'Elding' zei, en terecht, toen ik daar eens over nadacht.

'Den' of beter 'D'n' is mannelijk en dat is raar voor een donk-naam, want 'Elding' komt van 'Eldonk', net als 'Ezzing' van 'Esdonk', 'Boerring' van 'Boerdonk', 'Kèlding' van 'Keldonk' en 'Spòrring' van Spoordonk (bij Oirschot). Deze laatste namen zijn echter al tot de eer van de schrijftaal verheven toen het tweede element 'donk' nog bekend was. Dat was bij 'Elding' niet het geval: alleen de dialectvorm was nog bekend (de oude vorm stond wel in toen nog ongeraadpleegde archiefstukken). Donk-namen zijn vrouwelijk zoals Van Dale ook keurig aangeeft en zoals we nog kunnen horen in 'De Donk', het bijna vergeten deel van Beek en Donk, onze buurlui (daar heeft het ambtenarendom ook al toegeslagen, want 'De' wordt ook daar vaak weggelaten). (N.B. 'Donk' betekent hogere zandrug in een moerassig gebied; daarom zeggen we ook: op De Donk, op Ezzing). En als klap op de vuurpijl heb ik nog 'Deuzing'. Dat komt van 'De Eus-

donk', oftewel 'D'Eusdonk' of 'D'Euzing' in dialect. Als er vroeger al even erge bureaucraten waren geweest als nu, zouden ze 'Deuzing' ongetwijfeld 'Den Euzing' hebben genoemd. Gelukkig hebben ze in dit geval gedacht dat de d van D'Euzing bij de naam hoorde. Daarom hebben we nu: 'Deuzing'. Hadden ze 'Den Elding' ook maar 'Delding' genoemd, dan was alleen de spelling verkeerd geweest en het geslacht niet verkracht.

Misschien kan onze gemeenteraad, die honderdduizenden guldens overheeft voor de verfraaiing van 'D'n Heuvel', 'm pár naakende sènte' besteden aan de restauratie van de naam 'D'Elding'.

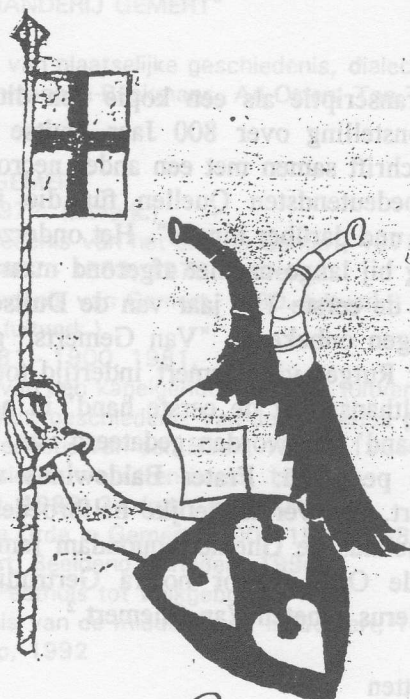
Samenvattend: In het geval van de 'De Mortel' herhaalt men de fout die men ook al gemaakt had bij gehuchtnamen als 'D'n Heuvel', 'De Pande-laar', 'De Deel': men laat ten onrechte het lidwoord weg. (En laat men nu niet tegenwerpen dat dat ook gebeurt bij Nieuwstraat, Virmundtstraat, enz., want iedereen weet dat het 'de straat' is: hij woont in de Nieuwstraat. Het lidwoord wordt daar toch nooit weggelaten). Nu 'De Mortel' de naam is van een kerkdorp (een verzameling straten) heeft het zeker recht op een lidwoord, net als De Bilt.

In het geval van 'Den Elding' heeft men het verkeerde lidwoord gebruikt. Ik vind dat ons dialect en onze taal meer respect verdienen.

Willem Vos

Navolgers van Rutger van Gemert

In de afgelopen tien jaren is er met betrekking tot de vroegste geschiedenis van Gemert en met name voor wat betreft de vestiging van de Duitse Orde alhier, veel nieuw materiaal boven water gekomen. Het belangrijkste gegeven is wel de bekendwording van de edelman Rutger van Gemert, die, zoals het in het zogenaamde Alde Anniversarienboek (necrologium) van Alden Biesen werd verwoord, 'het goed van Gemert indertijd aan de Orde schonk'. Verder kon aannemelijk worden gemaakt dat deze Rutger op een uitermate vroeg tijdstip in de geschiedenis van de Duitse Orde reeds als ridderlid tot de Orde moet zijn togetreden. De ridderorde dateert immers

v. Gemert

Heraldische symboliek voor de historische relatie tussen Gemert en de Duitse Orde. Het wapen der Van Gemerts met de geheven banier der Orde. (Samenstelling-AO)

pas van 1198 en het heeft er alle schijn van dat Rutger van Gemert al vóór 1220 moet zijn overleden. Hoe het ook zij via Rutger van Gemert moet de Orde in ieder geval een deel der vrije heerlijke rechten over Gemert hebben verworven, waaruit de latere status van Soevereine Vrije Rijksheerlijkheid der Duitse Orde kon ontstaan.¹

Met betrekking tot de vroegste geschiedenis komen nu opnieuw een aantal interessante feiten aan het licht. Met belangstelling werd al jaren uitgezien naar de volledige tekst van het necrologium van Alden Biesen, welke door het Deutsch Ordens Zentral Archiv te Wenen was uitgeleend ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek. Door bemiddeling van de rijksarchivaris van Belgisch Limburg hebben we nu de beschikking gekregen over zowel

een transcriptie als een kopie van dit manuscript. In 1990 op een grote tentoonstelling over 800 Jaar Duitse Orde te Neurenberg werd bedoeld handschrift samen met een ander necrologium aangeduid als behorende "zu den bedeutendsten Quellen für die mittelalterliche Ordensgeschichte im Reich und darüber hinaus". Het onderzoek naar de inhoud van dit dokument is nog bij lange na niet afgerond maar vermeldenswaard is toch al wel dat er uit de eerste 150 jaar van de Duitse Orde nog tenminste vijf tot dusver volslagen onbekende "Van Gemerts" genoemd kunnen worden die net als ridder Rutger van Gemert indertijd tot de Orde zijn toegetreden. Zij allen zijn althans 'met de eerste hand' in het necrologium ingeschreven, terwijl die 'hand' kan worden gedateerd van 1340-1350. Het betreft de hiernavolgende personen: Frater Baldewinus van Gemert, Frater Wilhelmus van Gemert, een vermoedelijke halfbroeder van de Duitse Orde aangeduid als "Wilhelmus de Ghemert quondam femulus commandatoris", een zuster (!) van de Orde "soror nostra Gertrudis de Ghemert," en tenslotte Frater Gijselerus geheten Van Ghemert.²

Ad Otten

NOTEN:

1. Vgl. A. Otten, Vestiging van de Duitse Orde in Gemert 1200-1500, Gemert, 1987.
2. Deutsch Ordens Zentral Archiv - Wenen, Handschrift 427c (necrologium d.d. respectievelijk 21 april, 2x 28 april, 9 november en 9 december).